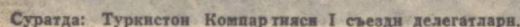

ТУРКИСТОН КОММУНИСТЛАРИНИНГ

тун бир-бирига ўшмагандайди, бекиёс, эр билан куш ками бир-бирдан узок турган холда курамиз. Узбекистон турган ярим аср мобайнида феодализм искинжасидан халос бўлиб хозирги замон тараққоти чўқиларига кутрилди... хозирги Узбекистон социализмнинг Шарқдаги порлаб турган машаллидир».

Бу фикрларга ўрта Осиё республикаларининг барча меҳнаткашлари бутун совет халқи билан биргаликда ленинчи Коммунистик партия раҳбарлигида қоронғиликдан ёруғликни, қолқоқликдан мислсиз тараққотнинг қахрамонона ўйлини эсимсиз ўтганлигини қўшиб айтиш қонуний бўлар экан.

1922 йил, 14 ноябрь
МОСКВА, УРТОҚ ЛЕНИНГА
САМАРҚАНД ОБЛАСТИДАГИ
ИЗЗАХ ШАҲАР БОЛАЛАР УЙИ
НИ БОЛАЛАРИ ОКТЯБРЬ РЕ-
ВОЛЮЦИЯСИ КУНИДА ХАЛҚ
НИНГ БУЮК ДОҲИЯСИНИ
БАЙРИКЛАЙДИ.
ЯШАСИН УРТОҚ ЛЕНИН
ЯШАСИН ХАЛҚАРО РЕВОЛЮ-
ЦИЯ

1-СОН БОЛАЛАР УЙИ.

та билади. У маҳаллий ҳақон
меҳнаткашлар оmmasининг я
на савёсий партияси бўлиб қо
лди.

Туркистон Коммунистич пар
тияси эндиликда уюшган сан
коат пролетариати, батракла
мдаркорлар, чоракорлар ва
камбағал-деҳқонлар партияси
бўлиб табиий ривожланмоқда.

Туркистонинг миллион
миллион меҳнаткашлари ҳозир
ги вазтда Коммунистич партия
си ўз ҳаётининг таъшиқчиотиси
сиз деб билмоқдалар. Бу
сиз деб билмоқдалар. Бу
жаҳон империялизмига қарш
бўлажак жанглар учун ҳа
қилувчи аҳамиятда эгалар, за
тан капиталистич жамиятлар
қўқибат натижада ҳалок бўли
унинг ўз миллионларча му
амлака халдлар устидан ҳуқу
ронлиқ қилйишнинг йўқ қил
ташлш билан ҳаёт этади.

Шунинг учун ҳам Турки
тон меҳнаткашлари зиммаси
социалистич революция галаб
ларини саклаб қолиш, мустақ
камлаш ва ривожлантириш
иборат бўлиб, вазифа қилди
ган. Туркистон бугун Шар
меҳнаткашлар оmmasининг я
техкоми ва авангард. Шунин
учун ҳам Туркистонинг бар
иччилари ва деҳқонлари олди
да партияни қўллаб-қувватла
унинг изидан эргашиб бориш
дағинга иборат эмас, балки ш
билан бирга у билан ташкил

бутун кучингизни сарф қилишингизни, — бошида Британия империализми турган жаҳон империализмига қарши астойдил курашиш учун великорус империализми-
нинг изилрини йўқотишни чин кўнгилдан
истаганлигимизни уларга иш билан ис-
бот қилишингизни — бизнинг Туркистон
Комиссиямизга катта ишонч билан қара-
шингизни ва унинг директиваларига,
яъни худди шу руҳда унга Бутунроссия
Марказий Ижроия Комитети томонидан
берилган директиваларга қаттиқ риоя
қилишингизни сизлардан жуда илтимос
қиламан.

Агар сизлар менинг шу хатимга жа-
воб берсангиз ва масалага қандай қара-
шингизни билдирсангиз, мен жуда ҳам
миннатдор бўлар эдим.

Коммунистик салом билан:
В. УЛЬЯНОВ (ЛЕНИН).

йиллари Илҳичи Узоқ, улканлар
 ким кам кўнгли янги дўстлар-
 қизиг саломини қабул қил-
 сини. Сиз, ушуг бўлшомини
 устоимиз эгани хат-хабарлар
 жуда камдан-кам деб кел-
 сини ҳақмонларитгани ҳамма
 салаларни тушуниб олшинга
 эган қўйнамаиз, майда-чўда-
 салар бизни асосий мақсоди-
 ларини чағиғи қўймади. Де-
 си, дохиимизнинг чағири-
 биноив биз зўр куч ва га-
 билан олға ташланамиз, чун-
 Сизни-г утқир қўнағиз ва
 қизиг қўнағиз революцион к-
 ларни қўнағиз ичиги имла-
 қизиги туғиларини ораси-
 даки бошлаб бормоқда...
 қизиг Бадаев жаҳон револю-
 сини марказлари бўлган Питер
 Москва оғир аҳволиг тушуб
 гағиллиғини бизга маълум қил-
 си. Биз қўнағиздан келганга қи-
 лартихталарга ерам беришим
 муҳим вағнағизма деб бил-
 сини, биз дуйи албатта бағарамиз.
 қизиг, алларчочлар шу-
 қилиш керак бўлгандир, де-
 си бирон ҳодиса юз бермағу-
 бемарму қоринга одатлини
 генимиз, аслини айтганда ҳар
 қизиг ҳодисаларни боғлиқлаш-
 қизигамиз, еғиз Сизнинг чағи-
 қизигамиз ҳамма қилин яғли
 лашга ва зўр куч-гайрат қў-
 қизиги имхолматтиради.
 Сизни ишчи келтига зўр олма-

мина, ақыл күніб турмайды, революциялант хар бир күнін билан хисоб берери туршип талтагади; Сиз нима илганлигинииз сузла эмас, балки амалда ку сатришима керек. «Озин-оан солиги тургисидаги» брошюна Сиз аиммизгада революцион талар булундеш катта ва масъулятия вазифа кохлагенсиз. Ашу революцион устлар кич хужайрадоалан (воцет ва учтардан) жуда катта совет хужайлигини пудет организмизга илганда еттиришилса» керек. Буниинг тароюн социалистик коммунизмг илмунали ингуларга ерда, жоыларда зур бериб олборланидан кунданли ва куз илгамас ишларда пиширилиш мумкин ва дозим.

Бироқ, кадрдон Илия, пойтахтлар хам бика ердам берени. Уртоктириш бу ёкка юбериш. Улар биз билан бирга уезд волостлардаги амалий ишла чиниб, Уларининг революцион билим ва тажирбалиринг хисобин, олга катта давароик жоршилишларга катнашсин.

Чакчадохий, махалли, жоыларни унуттир, тез тез алга олтуриш — улар Сизни камиш кулаб-куваттайдылар ва Сиз уларга бемалол таяншинииз мумкин.

Сизинин чакириниизг хаминг революцион ташлабуусимизга ошканди ва гайратимизга гайрат кушали.

Оташми ўртоқлиги салони билан партия, совет ва насаба союзи ташкилотларини раҳбарлиги билан бичирувчи бир гуруҳга коммунистлар

В. И. Лениннинг жаваби

1921 йил. 27 июнь.

**САМАРҚАНД,
ГУБЕРНОМ.
ШАФРАНСКИЙГА**

Салом юборган аустларга таъна шукур билдираман. Ҳозир энди муҳими ишчи ва деҳқонларнинг аҳолининг дарҳол ахшиллашидир. Ҳозир ҳамма иш—озик—қоғоз соғлиги ҳам, деҳқончилик билан саноат ўртасидан, орабидан ва қишлоқдан ҳам, деҳқончи саноатнинг бирозининг ҳам молларидан ҳам ҳодимларнинг ғайратига ва меҳоригагина боғлиқ. Модоминон пролетариат ҳошимиятига, трасаю портни ва вирик саноатни ўз кулида маҳкам ушлаб турар ва ушунинг контроли билан уни давлат капитализми аўдига бурли юбори олар анави, оиз ушун капитализм кўричлици эмас. Булайди шароити да капитализм бюрократизми қарши, майда ишлаб чиқарувчи нинг таркибидики қарши курашишда ёрдам берди. Ҳозир ишчи истаганичики биланми ишчи шунинг учун ғалаба қозонажамки.

Меҳнат ва Мудоффа Советининг Раиси ЛЕНИН.

Революцияга қадар, 1914 — 1915 йилларнинг маълумотига кўра, республикада территориясида 160 та умумтаълим мактаби бўлган ва уларда 17 мингдан кўпроқ киши таълим олган. Бу киши рақамдан нўрнинчи турфидинки, мактабларичиники, ночор бўлиб, уларнинг талабаларини эса жуда аз бўлган. Бирорта ҳам олин уюв юрти бўлмади, биргина махсус уюв юрти бўлган, холос. Республикада 1924 — 1925 ва 1967 — 1968 уюв йилларида мактаблар ҳамда уювчилар сонининг ўсиш нисбатини куйидагича:

Хар хил умумтаълим мактаблари	908	8812
уларда уювчилар сонини — шингта	75,7	2808
Махсус урта уюв юртилари	23	129
уларда уювчилар сонини — шингта	3,7	138,4
Олия уюв юртилари	2	39
уларда уювчилар сонини — шингта	2,9	204,7

1913 йилда касалхона ва амбулатория-поликлиника идоралари, касалхоналардан уринлар, медицина кадрлари қанча бўлганлигини эслатиб, улардан касалхона ва стационарлар (госпиталдан ташқари) бор-йўри 57 та бўлган ҳамда уларда 890 та койна, амбулатория, поликлиника бр-дими идоралари 85 та, врачлар сонини — 128 та, урта медицина ходимлари — 265 та бўлган.

Эзиди 1924 йил билан 1966 йилгича кичибатим келтирамиз:		
Касалхона ва бошқа стационарлар		
(Госпиталдан ташқари)	46	1233
Улардагича койалар — мингта	2,0	102
Амбулатория-поликлиника, фельдшерлик ва акушерлик пунктлари	189	3514
Врачлар сони (тиш донторларидан ташқари)	359	19515
10 минг аҳоли ҳисобига врачлар сони	0,9	17
Урта медицина ходимлари — мингта	0,4	58
Маданият муассасаларига келсан, қўйидагича манзари кўзга ташланад:		
4 йилда клублар сон — 83 та (шу жумладан қишлоқларда 9 та), 1966 йилда эса — 3920 та, кино устаноларлар сон — 1924 йилда — 18 та (шу жумладан қишлоқларда битта), 1968 йилда — 3024 та, 1924 йилда профессорлар театрлар — 11 та, 1968 йилда — 22 та, Оммавий кутубхоналар 1925 йилда — 14 та, 1924 йилда — 43 та, 1966 йилда — 5115 та, 1924 йил кутубхоналардагича китоб ва журналлар сон 171,7 минг нуска бўлган эди, 1966 йилда 23,117 минг нускага етди,		

Н. ШУМИЛОВ.

А. ПЕРШИН.

И. ТОВОЛИН

БҮЮК ВА ТАРИХИЙ ҒАЛАБАСИ

СЪЕЗДААР РЕЗОЛЮЦИЯЛАРИДАН

БИРИНЧИ СЪЕЗД
Тошкент шаҳри, 1918 йил 17—25 июнь

«МУСУЛМОН ПРОЛЕТАРИАТИ ОРАСИДА ОЛИБ БОРИЛАДИГАН ПАРТИЯВИЙ ИШ ТЎҒРИСИДА»

«1. Партиянинг шикоят, революцион демократиянинг иродини билан эълон қилинган Туркистон автономияси ўз структураси ва маълум муслмон пролетариати синфий ҳақхўқлари ҳимоясини сифатдаги ҳаракатлари эътибори билан муслмон пролетариатининг ўзини англаши ва унинг ҳақиқатини ягона ҳокимиятга жалб этишни қўлайтиришнинг тарофи бўлиб хизмат қилаётганига ҳақлиқ бўлиб қўйилган. Коммунист — болшевиклар партияси муслмон пролетариатини Туркистонда Совет ҳокимиятининг асосий таянчи деб билди.

2. Муслмон пролетариатининг кенг оммаси синфий кураш ғовларини жорий қилиш ва уни халқаро пролетариатнинг ғовий ва мустақам оиласига жалб

эти керак. Бу йшни социал революция ғалабаларини мустақамлаш ва қўлайтириш учун жадал суръатлар билан олиб бориш зарур.

Ана шу қондаларин назар-эътиборга олиб партия муслмон пролетариатини овоз қилиш учун тузилган Туркистон автономиясини ҳаракатловчи қўйидаги қондаларин дарҳол турмушга татбиқ этишни зарур деб ҳисоблайди.

1. Янги ҳаёт куришга кенг муслмонлар оммасини жалб этиш учун бутун республикада ақсариятни ташкил этувчи маҳаллий аҳолининг тили — турк тилини рус тили билан бир қаторда, ана шундан кейин чиқадиган барча таъбирлар билан бирга давлат тили деб эътироф қилиш.

2. Зур ғайрат билан агитация

олиб бориш ва кенг муслмонлар оммасини Советлар ишига жалб этиш учун барча област, уезд ва маҳаллий Советлар депутатлари ҳузурида миллий ишлар бўйича комиссиялар тузиш.

3. Барча расий органларини албатта рус ва муслмон тилларида ашар этиш.

4. Синфий кураш ва коммунизм ғовларини, халқаро пролетариат интилаётган идеални муслмон пролетариати орасида пропаганда қилиш учун Марказий Комитет ҳузурида таърибли партиявий кадрлар тайёрлашни уюштириш.

5. Муслмон пролетариати орасида социалистик Ватанини ҳимоя қилиш учун зарур Қизил Армия тузишни амалга ошириб, муслмон пролетариатига батамом ишонч қўриштириш.

Суратда: ишчи металлостлар иттифоқи аъзолари.

УЧИНЧИ СЪЕЗД
Тошкент шаҳри, 1919 йил 1—15 июнь

«ТУРКИСТОН ҚИШЛОҚЛАРИДА РКП(б) СИЁСАТИ ТЎҒРИСИДА»

«1. Еркин барча меҳнатқиларга фойдаланиш учун тошмирг РКФСР натура бераварлига, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ҳисобиде-ер ренеси тўплаш ҳуқуқи-га эга ва мажбурдир.

2. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг нархларини белгиланган вақтда биринчидан, деҳқонларнинг ошкелли (танерхдан ҳам) қатъий баҳоладан, иккинчидан эса ҳам шаҳар пролетариатини, ҳам қишлоқ пролетариатини асоратга со-

ладиган баҳоладан гарантиялаш ва ана шу донда деҳқонларнинг намоишлари билан биргаликда қатъий нархлар шкаласини ишлаб чиқиш.

3. Қўрсатиб ўтилган таъбирлар-ни Совет ҳокимиятининг бутун хўжалик сиёсатини мамлакат ишлаб чиқарувчи қўлақларнинг бутун қоралар билан оширилишини ва ҳар қандай қилиб бўлса ҳам, энг кўп даражада маҳсулот ву-

жудга келтиришни белгилаб берувчи асосий вазифага бўлган-ди. Қишлоқлардаги ҳуқуқлар билан бойларни бир томондан ва камбағал деҳқонларни иккинчи томондан бир-бирдан ажратилиш шун янги вақтда амалга оширилмаган мақсад қилиб қўйиш керак. Қўлоқлар ва бойларга қарши уруш очиш, камбағал ва ўрта ҳол деҳқонларга мадад ва ёрдам бериш...

БЕШИНЧИ СЪЕЗД
Тошкент шаҳри, 1920 йил 12—18 сентябрь

«ТУРКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНING ВАЗИФАЛАРИ ТЎҒРИСИДА»

«Мустақамлашчилик муносабатларини батамом туратиш учун шикоятчи равишда қўйидаги таъбирлар қўриқлов зарур:

1) Қўлоқларнинг барча таъкилотларини амалга ошириш, қўлоқларни қўрсатилиши ва уларни маҳаллий ҳокимият таъкилотларига ва маҳаллий қўриқлов бирон бир йўл билан раҳбарлик қилиш ва таъсир ўтказиш имкониятларидан энг қатъий қоралар қўриб маҳрум этиш, бунга муҳажирларни беқор қилиш, системасини кенг қўллашни йўли билан эришиш; собиқ барча полиция лавазимларини, жандармерияларни, оҳранкаларни, «рус халқи союзулари» аъзоларини, «рус халқи Архангелски, чийковичи» лари ва умуман барча қор амалдорларини, йирик рус корхона-

ларининг собиқ бошқарувчиларини, амалдорларини, таржимонларини Туркистонда фойдаланиш сиёсий жиҳатдан номақбул деб, Туркистонда Россия қончилиқ қончилиқларига сургун қилиш.

2) Қишлоқ районовидаги қўлақчилардан экспоратчи қўлақчилар ва қўриқлов бошқармаси томонидан тақсимланган ёки қўлақчилар томонидан қишлоқлардан ўзбошимчилик билан тортиб олинган ерларнинг ҳаммасини тортиб олиш, қўлақчиларга маҳна-нат нормаси миқдориде ер участкаси қолдириш.

3) Озқ-овқат билан таъминлаш, ижтимоий таъминот, маориф, медицина ёрдами, маҳна-нат муҳофиза қилиш ва шу қабилар соҳасида миллий ҳуқуқий

потенциалнинг ҳар қандай қолдиқларини туратиш.

4) Маҳаллий меҳнатқил оммани совет қўриқлиши ишига, ҳусусан ишчи-деҳқон инспекцияси органларини, кесаба союзулари, кооперативлар, озқ-овқат таъкилотлари ва ер сиёсатини ўтказувчи таъкилотлар орқали мунтазам жалб этиш йўли билан бюрократизмга ва мажбурчилик жиноятларига қарши планли кураш олиб бориш.

5) Маҳаллий камбағал деҳқонлардан Қизил Армия қисқилар тузиш планини ошмама амалга ошириш, улар ўртасидаги сиёсий ишларни тегишли юксаликка қўтариш, бу ишга энг яхши муслмон партиявий қўлақларни сафарбар этиш, шунингдан маҳаллий аҳоли орасида қизил қомандирлар тайёрлашни қўлайтириш...

ЮКСАЛИШ РАҚАМЛАРИ

Электрэнергия — миллион киловатт-соат	15	14900
Нефть — минг тонна	6	1735
Кўмир — минг тонна	—	4566
Табий газ — миллион м³	—	26600
Пулат — минг тонна	—	386
Цемент — минг тонна	—	2727
Минерал ўғитлар — минг тонна	—	—
(шартли бирлиг ҳисобида)	—	3057
Транспортер — дона	—	20400
Пахта териш машиналари — дона	—	7204
Рўзгор ҳолодильниклари — минг дона	—	35400
Ип таълама — миллион метр	—	229
Чарм покарфал — минг муфт	—	16100
Усимлиқ ёғи — минг тонна	21	331,2
Консервалар — миллион шартли банка	0,1	270,8

Энди 1924 йил билан 1966 йил ўртасида қишлоқ хўжалигининг барча категорияларида юз берган ўзгаришларнинг келтирилми (қишлоқ хўжалигининг муҳим турлари бўйича ишлаб чиқариш — минг тонна ҳисобида):

Пахта	208,6	4082,6
Меъна	59,7	142,7
Пилла	1,8	16,4

ЕТТИНЧИ СЪЕЗД ХУЖАТИДАН
Тошкент шаҳри, 1923 йил 11—16 март

«РКП(б) МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ИШИ ТЎҒРИСИДА»

«РКП(б) Марказий Комитетининг иши тўғрисида ўртоқ Рўзду таъкини ҳисоботини тинглаб, съезд Совет Федерацияси составига қишлоқлар барча аржим миллий группаларнинг мафазаларини ҳимоя қилишда Марказий Комитетининг туггани йўлини алоҳида мамнуният билан қўйди қилиди: Марказий Комитетининг марказий совет аппаратини аржим миллий группаларнинг мафазаларини кўпроқ аниқлаш ҳамда ақс эттириш нуктаи назаридан тақомиллаштириш, ўзбек собиқ чекка ўлкалар учун кўпроқ моддий раҳмат ва маданий қўлақлар еришиш ва низоот, чекка ўлкалардаги Компартияларнинг аҳоли тўғрисида ғамхўрлик қилиш мақса-

дида олиб борган ишми съезд тўғри интернационал синфий сиёсат деб баҳолади. Ана шу сиёсатини ўтказишдаги бундан бунгиз ишчилар империализм томонидан эзилган мустақамла ва аржим мустақамла халқларнинг совет системасини, Компартияни еқлаши учун жозибали восита бўлиб хизмат қилади.

МАЪРИФАТ НУРИ

Туркистонга сургун қилинган ва ўз иштироки билан келган революционерлар — I Интернационал Бош Советининг аъзоси Г. Лопатин, Петербургдаги «Ишчилар синфий овоз қилиш учун кураш союзи»нинг аъзолари С. Иванов ва М. Леонид, шунингдек В. Д. Корношук, М. В. Морозов ва бошқа социал-демократлар революцион идеяларини тартиб қилган дастлабки пропагандачилар эдилар. Улар ўзлари билан «Искра» газетасини, революцион варақаларни ва нолегал марксистик адабиётни олиб келдилар ёки марказий шаҳарлардан олиб турдилар, буларни ишчилар орасида ва эзилларнинг илгор қисми орасида тарқатдилар. 1905 йилда болшевикларнинг «Вперед» ва «Пролетарий» газеталари ўлкада тарқала бошлади. К. Маркс ва Ф. Энгельснинг «Коммунистик партия манифести», «Капитал», «Анти-Дюринг», «Англияда ишчилар синфийнинг аҳоли» деган ва бошқа асарлари кенг ёйилди. Г. В. Плеханов, П. Лафарг, А. Бебел, К. Либкнехт асарлари ҳам ўлкага етиб келган эди. Революцион эзиллар, илгор ишчилар В. И. Лениннинг «Ташкилий вазифаларининг ҳақида ўртоқча хат», «Нима қилмоқ керак?» деган ва бошқа асарлари билан танишдилар. Булардан ташқари ўлкада социал-демократик брошюралар, журналлар, пропагандачилар ва хитобномалар ҳам кўп-кўп тарқатилди. Булар ишчиларнинг сиёсий ва синфий олгини оширишда катта роль ўйнади.

1906 йилда РСДРПнинг биринчи Туркистон конференцияси бўлиб, унда «РСДРП Туркистон таъкилотлари иттифоқи» тузилиши билан ўлкада партияий ишлар жонлидан кетди, болшевиклар пропаганда ишларини қўлайтириб юбордилар, ишчиларни К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин асарлари билан таништиришга катта эътибор бердилар. Улар революцияда ленинча йўл-

ни тушунтириш, пролетариатнинг геоголини ва унинг деҳқонлар билан иттифоқи, миллатларнинг тенг ҳуқуқлиги идеяларини тартиб қилиш учун ошқора равишда қўйиб турган «Самарканд» ва «Туркестан» газеталаридан фойдаландилар.

1913 йил 13 ноябрда РСДРПнинг Тошкент группаси «Ташкентский рабочий» газетасининг биринчи сонини нашр этди. Унда «Ишчи ўртоқлар», «Ушнингиз», «Бутун дунё пролетари, бирлашингиз!», «Тошкент темир йўли мастерскоилари» каби бирмунча муҳим мақолалар босилди. Газета, Туркистонда марксизм-ленинизм идеяларини ёйишга, ишчиларни революцион социал-демократия атрафига жалбаштиришга жуда катта ҳисса қўшди.

1912 йил 5 майдан бошлаб Петербургда чиқа бошлаган болшевикист «Правда» газетаси Туркистон шаҳарларига кенг ёйилди. Тошкент, Самарканд, Қўқон, Ашхобад, Қирғизовоқ, Қозоққиз, Қизил Арват ва бошқа шаҳарларнинг ишчилари Лениннинг «Қизил Маркс таълимотининг тарихий тақдир», «Марксизм ва реформизм» деган ва бошқа бир қанча асарлари билан биринчи марта «Правда» орқали танишдилар.

1917 йилда, Октябрь революциясини тайёрлаш даврида Туркистон болшевикларининг ташаббуси билан турли марксистик адабиётлар нашр этила бошлади. Айрим сиёсий китоблар ўзбек тилида ҳам нашр этилди. Аммо бу даврда марксистик адабиётларни нашр этиш ва тарқатиш иши нолегал ишн легол ҳолда олиб борилар эди, цензура тўсиқ-

нашр этилишини талаб қила бошладилар. Масалан, Тошкент эски шаҳар район комитети коммунистларнинг 1924 йил 9 февралда В. И. Ленин хотирасини абадийлаштиришга бағишлаб қаъриланган умумий йиғилишида йиғилиш иштирокчилари Лениннинг тўла асарлар тулланими ўзбек тилига таржима қилиш учун дарҳол қоралар қўришини сўраб ТКП Марказий Комитетига мувожабат қилдилар.

РКП(б) XIII съезди Ленин институтига «Кенг ишчилар оммаси учун СССРдаги барча халқлар тилида В. И. Лениннинг сайланма асарларини ўз ичига олган Ленин кутубхонаси тайёрлаш» тошириди. ТКПнинг VIII съезди ҳам (1924 йил, май) «оммабоп брошюралар чiqариш ва Лениннинг асарларини таржима қилиб нашр этиш йўли билан ленинизмни оммалаштириш» зарур деб қўрсатди.

СССР Марказий Ижроия Комитети В. И. Ленин асарларини арзон баҳода нашр этиш учун махсус фонд ташкил қилди. Шу фонддан ўрта Осиё давлат нашриётига 64 минг сўм ажратилди. Унда Владимир Ильич асарларини ва ленинизмга оид китобларни маҳаллий миллатларнинг тилларида мунтазам суратда нашр этиш «асосий» ш даврдан бошланди.

Ўрта Осиё давлат нашриёти 1924 йилда «Ленин вазифалари» сериясидан ҳар бири бир босма лист неладиган 10 та китобни ўзбек, қозоқ ва туркман тилларида нашр этишга киришди. Ўзбекистон ҳар бири 15 минг нусхадан 150000 нуска нашр этилди.

Туркистонда марксистик адабиётнинг тарқалиши ҳақида таърир эканмиз, бу соҳадаги муваффақиятларга Туркистон Коммунистик партиясининг доимий ғамхўрлиги ва раҳбарлиги туфайли эришилганлигини унинг 50 йиллиги нишонланадиган ҳоирги қўнларда яна бир бор таъкидлаб ўзгормиз лозим.

ХАЛҚ БАХТИ УЧУН КУРАШГАНЛАР

М. МИРШАРОПОВ,

З. МИРЖАМОЛОВ,

А. РАХИМБОБОВ,

В. ЛАПИ,

В. ВОТИНЦЕВ,

Ш. АЗИМОВ.

ЙИЛНОМАДАН

1921 йил

21 январь. РКП(б) Марказий Комитети Туркистон бюроси ва Туркистон Компартияси Марказий Комитети чирокомми ўлкада ер ислохоти ўтказиш ва ерсиэ ҳамда кем ерли деҳқонлар иттифоқини тузиш тўғрисида қарор қабул қилдилар.

1 февраль. РКП(б) Марказий Комитети партияий сафарбарликча музофий Туркистонга 256 коммунистни ишга юборди.

2 февраль. Туркистон Компартияси Марказий Комитети Туркистон Компартияси Марказий Комитетининг орақини — «Коммунист» журналини чиқариш ҳақида қарор қабул қилди.

11—15 февраль. Тошкентда Туркистон Компартиясининг навобат ташқари конференцияси бўлиб ўтди. Конференция Туркистон Компартияси Марказий Комитетининг ҳисоботини ва бошқа муҳим масалаларни муҳофиза қилди.

15 февраль. Тошкент эски шаҳар қисмининг коммунистлар умумий йиғилишида кесаба союзи таъкилотларининг роли ва вазифалари масаласи муҳофиза қилинди ҳамда В. И. Лениннинг кесаба союзулар ҳақидаги таъкис яқдаллик билан маъқулланди.

25 февраль. Бухоро Коммунистик партиясининг I съезди очилди.

13 март. РКП(б) Марказий Комитети Туркистон бюроси ва Туркистон Компартияси Марказий Комитети Туркистонда ҳисобиде турмуш ва республиканин бошқа жоиларида ишчилик бўлроқ ҳамма коммунистларни Бухорога юбориш тўғрисида биргаликда қарор қабул қилди.

14 март. Ашхобадда Шарк хотин-қизларни таъкилотчиларининг I Бутунроссия йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилиш Шарк хотин-қизларининг иқтисодий ва ҳуқуқий аҳоли ҳамда улар орасида олиб бориладиган агитация ишларининг форма ва методларини кўриб чиқди.

11 апрель. Бутуниттифоқ Марказий Ижроия Комитети президиуми Сирдарё, Семеречье, Шарғона, Самарканд, Закаспий ва РСФСРнинг Амударё автоном қисми составида Туркистон республикаси тузиш тўғрисидаги декретни маъқуллади. Туркистон Совет Социалистик Республикаси деб аталбошлад.

15 июнь. Самарканд коммунистлари В. И. Ленинга мактуб юбориб, озқ-овқат танглиги муносабати билан Қизил марказга ижтимоий борича ёрдам беришга қарор қилганликларини маълум қилдилар.

27 июнь. В. И. Ленин Туркистон Компартияси Самарканд област комитетига телеграммалар юбориб, Самарканд коммунистларининг Қизил пойтахтга ёрдам беришга қарор қилганликлари учун миннатдорчилик билдирди.

11-20 август. Тошкентда Туркистон Компартиясининг VI съезди бўлиб ўтди. Съездеда 41 мингдан ортиқ партия аъзоси ва партия аъзоллигига кандидат номиндан 344 киши ҳақиқий овоз бериш ва 61 киши маслаҳат овози бериш ҳуқуқи билан съездеда иштирок этди. Съезд республика олдиде турган энг муҳим масалаларни муҳофиза қилди.

16 октябрь. РКП(б) Марказий Комитетининг ташаббуси билан Бутунроссия Федерацияси, жулалдан Туркистонда Поволжанин оилкида қолган аҳолисиға ёрдам бериш мақсадида шенбалликлар ўтказилди.

10—11 декабрь. Хоразм Компартиясининг I съезди бўлиб ўтди. Съезд Совет ҳаёт революцияси ривожлантирилганлиги муносабати билан партия олдиде турган вазифаларини белгилди.

1922 йил

1 январь. Партия органи «Ишчилар» журналининг биринчи сонини ўзбек тилида чиқаришга киришилди.

11 февраль. Тошкентда Туркистон Компартиясининг навобат ташқари V ўлка конференцияси очилди.

7 март. Туркистон Компартиясининг VI конференцияси очилди. Конференциянинг фахрий раиси қилиб В. И. Ленин сайланди.

9 март. РКП(б) Марказий Комитети Туркистон бюроси ва Туркистон Компартияси Марказий Комитети ижрокомми бюроси Туркистон, Бухоро ва Хоразм республикаларини иқтисодий жиҳатдан бирлаштириш тўғрисида қарор қабул қилдилар.

18 май. РКП(б) Марказий Комитети Туркистон, Бухоро ва Хоразм компартияларининг фаолиятини бирлаштириш, уларга раҳбарлик қилишни яхшилаш мақсадида РКП(б) Марказий Комитети Туркистон бюросини Ўрта Осиё бюросига айлантирди.

19 май. Тошкентда РКП(б) Марказий Комитети Ўрта Осиё бюросининг I пленуми бўлиб ўтди. Пленум ишда С. И. Гусев, Г. К. Ормонджиев, Ш. З. Лезова ҳамда Ўрта Осиё партия ва Совет раҳбар ҳодимлар катнашдилар.

14 август. РКП(б) ташкилий бюроси Бутуниттифоқ Марказий Ижроия Комитетининг Туркомиссиесини тарқатиш тўғрисида қарор қабул қилди.

16—21 октябрь. Тошкентда Туркистон Компартиясининг VII конференцияси бўлиб ўтди.

Бу икки саҳифа Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ҳузуридаги Партия тарихи институт директорининг ўринбосари, тарих фанлари кандидати Ф. Маликин, тарих фанлари кандидатлари А. Хусанов, В. Кудряков, илмий ҳодимлар А. Аюпов, М. Гуревич, М. Йўлдошев Н. Бозруков ва ўртоқлар томонидан тайёрланди.

